

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:12.04.2022 ✓Accepted/Kabul:28.05.2022

DOI:10.30794/pausbed.1102332

Research Article/Araştırma Makalesi

Dağ, M. (2023). "Annales Ekolü'nde Sorun Odaklı Tarihçilik: Büyük Adam Tarihçiliğinden Her Şeyin Ve Herkesin Tarihine", *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 55, Denizli, ss. 203-216.

ANNALES EKOLÜ'NDE SORUN ODAKLI TARİHÇİLİK: BÜYÜK ADAM TARİHÇİLİĞİNDEN HER ŞEYİN VE HERKESİN TARİHİNE

Muhammed DAĞ*

Öz

Tarihçiler yüzyıllar boyunca önem verip seçtikleri konulara göre tarih çalışmalarını inşa etmişlerdir. Tarihyazımı, Herodotos'tan itibaren daha çok "büyük adamların" faaliyetleri veya büyük adamların etkisiyle meydana gelen olayların etrafında şekillenmiştir. Bununla beraber anlatıya dayalı bu yazım tarzına, yüzyıllar sonra itirazlar yükselmiş, bu tarzın tam karşısında duran çalışmalar ortaya çıkmıştır. Aydınlanma döneminde kültür, sanat, halk tarihleri kaleme alınmış, ancak akademik tarihçiliği başlatan Leopold von Ranke ile birlikte büyük adamların geçmişi ve faaliyetleri tarihçiliğin temel ve güçlü sorusu olmaya devam etmiştir. 20. yüzyılın başında meydana gelen Annales Ekolü, anlatıya dayalı ve genelde derin sorgulamaların olmadığı olay odaklı tarihçilik anlayışına meydan okuyarak, ekonomik ve toplumsal geçmişi tarihçiliğin problemi haline getirmiştir. Annales ile birlikte tarihin konuları çok daha yoğun bir şekilde analitik bir yaklaşımla ele alınırken, tarihçilikte çok farklı kaynaklara başvurulmuş, tarih dışı disiplinlerle işbirliği de güçlenmiştir. Bu çalışmada tarihçilerin anlatmaya değer verdiği konuları seçerken hangi konuların dışarda kaldığına odaklanılmıştır, özellikle sorun odaklı bir yaklaşımı merkeze alan Annales Ekolü ile birlikte değişen tarihçiliğin yönü ve kapsamı ele alınmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Annales Ekolü, Ranke, Sorun Odaklı Tarihçilik, Disiplinlerarası Çalışma, Analitik Yaklaşım*

PROBLEM-ORIENTED HISTORIOGRAPHY IN THE ANNALES SCHOOL: FROM THE HISTORIOGRAPHY OF THE GREAT MAN TO THE HISTORY OF EVERYTHING AND EVERYONE

Abstract

Historians have built their studies of history according to the subjects they have given importance and chosen for centuries. Historiography has been shaped around the activities of "great men" or events that occurred under the influence of great men since Herodotus. However, centuries later, objections to this style of writing based on the narrative have arisen, and studies have emerged that stood in the way of this style. Culture, art and folk histories were written during the Enlightenment, but the history and activities of great men, together with Leopold von Ranke, who started academic historiography, continued to be the main and powerful question of historiography. The Annales School, which emerged at the beginning of the 20th century, has made the economic and social past the problem of historiography by challenging the narrative-based and event-oriented historiography understanding, which generally does not involve deep inquiries. With the Annales, historical subjects were handled with a much intensive analytical approach, while many different sources were used in historiography and cooperation with different disciplines was strengthened. In this study, it is focused on which subjects are left out while choosing the subjects that historians value to tell. Especially, the direction and scope of historiography, which has changed with the Annales School, focuses on a problem-oriented approach, has been tried to be discussed.

Keywords: *Annales School, Ranke, Problem-Oriented Historiography, Interdisciplinary Study, Analytical Approach.*

* Dr, İZMİR, dag_muhammed35@hotmail.com, (<https://orcid.org/0000-0002-3719-9100>)

Giriş

Dünyada meydana gelen insani olayların nedenlerini doğaüstü güçlerde arayan mitolojik anlatıdan uzaklaşan Herodot (M.Ö 484-425), tarihyazımında insan odaklı olmuştur. Ancak Herodot tarafından tanık olunan veya haberdar olunan olayların kaydedilmesi veya anlatımı manasında kullanılan *histoira* sözcüğü, uzun bir süre daha çok liderlerin, kralların veya büyük devlet ve din “adamlar”ının faaliyetlerinin aktarılmasının karşılığı olmuştur. Anlatılmak için seçilen konular bu insanların oluşturdukları savaşlar, fetihler, yaptıkları antlaşmalar, gösterdikleri mucizeler iken dışlanan konular “küçük ve sıradan insanların” yaşamları, gündelik faaliyetleri, sosyal ve ekonomik hayatları, zihniyet yapıları, maddi kültür öğeleri olmuştur. Tarihinin yazmaya değer verdiği konular büyük ölçüde sıradan insanların yaşamlarından uzak olmuştur. Elbette ki her genelleştirme önemli istisnaları ve zıtlıkları da yanı başında barındırır. Bununla beraber siyasi ve olay odaklı anlatıya dayalı bu tarihçilik anlayışı yüzyıllar boyunca egemenliğini korumuştur. Batıda Rönesans, Hümanizm çağlarında ve ardından 18. yüzyılda Aydınlanma döneminde bu anlayıştan uzak bir tarzda yazılmış önemli örnekler ortaya çıkmıştır. Aydınlanma çağında kültür, sanat, halkların tarihleri kaleme alınmıştır. Ancak 19. yüzyılda tarihi bilimsel bir disiplin haline getirmekte kararlı olan Leopold von Ranke (1795-1886) ve ardılları, arşive dayalı belgeleri kutsarken, aynı zamanda bu kaynakların belki de en çok bahsettiği siyasi ve olay odaklı alanı tarihçiliğin baskın konuları haline getirmişlerdir. Bu tarihçilik anlayışına da hem tarih disiplininin (sosyoloji, iktisat, ekonomi gibi) dışından hem de içinden önemli itirazlar yükselmiş ve bunun sonucunda kayda değer araştırmalar kaleme alınmıştır. Bu itirazlardan önemli ölçüde beslenen Annales Ekolü, siyasi ve olay odaklı tarihten uzaklaşarak insan faaliyetlerinin bütününe, adeta her şeyin ve herkesin tarihine yönelmiştir. Ekolden etkilenen tarihçilerin ele aldığı konular değişirken, tarihçilik metodolojisinde de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Annales hareketi ele aldığı konuları sorun odaklı bir tarzda incelerken, farklı disiplinlerden de yararlanmıştı. Ranke’nin geliştirdiği ve tarihi ayrı bir uzmanlık haline getiren belgeye göre araştırma yaklaşımını benimsemiş ancak bu belgelerin sadece arşiv kaynaklarında bulunması yönündeki düşüncelere katılmamıştır. Her şeyin ve herkesin tarihine odaklanılması, ele alınan kaynakları da olabildiğince çeşitlendirmiştir. Ekol, insanı ve toplumu anlatan her türlü tarihsel izi kaynak olarak değerlendirmiştir. Bu çalışmada öncelikle tarihçiliğin ortaya çıkarken ele aldığı ilk soruların neler olduğu, bu seçimin hangi konuları ötediği ele alınmıştır. Nihayetinde ötekileştirilen konu veya geniş yığınların gün yüzüne çıkartılmasına çabalayan Annales Ekolü’nün sorun odaklı yaklaşımı ve bu anlayışın tarihçilik açısından getirdiği birtakım önemli sonuçlar üzerine durulmuştur.

1. Tarihinin Yazım Sorusu: Anlatılmaya Değer Olan Nedir?

Tarihsel çalışmada konuya yön veren, adeta kaynakları konuşuran temel unsur sorunun bizatihi kendisi olmuştur. Diğer bir ifadeyle tarihte araştırmaya değer olanın ne olduğu sorunu, tarih çalışmasının konusunu da kaynağını da belirlemiştir. İnsanın yapıp etiklerini, toplumsal olay ya da faaliyetleri mitolojiden ayırarak tarihçiliği başlatan Herodotos’tan beri tarih çalışmaları, yazılmaya değerli görülen konuları merkez edinmiştir. Herodot için tarihin en önemli yazılma amacı, hatırlatılmaya değerli görülen konuların unutulmamasını sağlamaktır. Tarihçilik, geçmişle ilgili insan faaliyetlerinin ve eylemlerinin (*res gestae*) gerçekliğini yansıtmaya çalışarak, hatırlanması değerli görülenin ne olduğu sorusu üzerine eğilmelidir. “*İnsanoğlunun yaptıkları zamanla unutulmasın ve gerek Yunanlıların, gerekse barbarların meydana getirdikleri harikalar bir gün adsız kalsın, [tarihin] tek amacı budur; bir de bunlar birbirleriyle neden dövüşürlerdi diye merakta kalınmasın*” (Herodotos, 2006: s. 5). Bu ifadelerin sahibi Herodotos’un *Tarih*’inde sadece büyük adamların yapıp etikleri değil, aynı zamanda barbarların ve Yunanlıların sanatları, kültürleri, yaşantıları hakkında önemli bilgiler sunulmuştur. Öyle ki kitapta Mısırlıların yaptığı piramitler, mumyalama, İskitlerin yurtları anlatılıyor, ancak yine de “*bunlar birbirleriyle neden dövüşürlerdi*” cümlesinde gösterildiği gibi “*aslan payını*” özellikle Yunan ve Persler arasındaki siyasi gelişmeler, savaşlar, askeri olaylar alıyordu. Kendilerinden önceki mitoloji yazarları gibi Tanrıların yapıp etikleri yerine insanların meydana getirdiği olaylara yönelerek “*tarihin babası*” olan Herodotos, tarihi adeta insanlaştırmış, ancak önemli ölçüde “*büyük adamları*” ve onların eylemlerini temel almış, bu faaliyetleri anlatıya dönüştürmüştür. Tarihin rivayet haline getirilmesi, hikâye tarzındaki anlatıcılık yüzlerce yıl boyunca devam etmiştir. Çok önemli istisnalar olmakla birlikte tarihte araştırmaya değer olanın «büyük adamlar», önemli kişilikler olduğu genel geçer bir kabul haline gelmiştir. «*O, yazdığı tarihinde, daha sonra tarih yazımında bir anlayış olacak olan büyük adamlara şan ve şöhretten gereken pay yeterince vermeye çalışmıştır. Bu tarz tarih yazımı ondan sonra hayli etkili olmuş, hatta ortaçağ tarihçiliğinde nerede ise benimsenen tek yöntem haline gelmiştir. İslam tarihçilerinden Taberi’nin veya*

İbnü'l-Esir'in tarihleri de bu kategoriye dâhil edilebilir" (Kurşun ve Kanlıdere, 2011: s. 8). Olay veya siyasi anlatıya dayalı tarih tarzı, istisnalar haricinde analitik veya sorgulayıcı yöntemi çoğu zaman ikinci planda bırakmıştır. Bir Yunan tarihçi Thukydides (M.Ö 460-400), öğretici-pragmatik bir yaklaşımla Peloponnesoslular ile Atinalıların savaşlarını anlatırken olayların sebep ve sonuçlarını da analiz etmiştir. Thukydides'te tarih belli bir amaca hizmet eder. "Bu yazım tarzında tarihî şahsiyetlere, onların erdemlerine ve başarılarına özel vurgu yapılır... Bu tarzın ilk örneklerinde, bir siyasi örgüt olarak devlet, tarihin merkezine yerleştirilmiştir" (Kurşun ve Kanlıdere, 2011: s. 9). Romalılarda tarih öğretmek, ders vermek, eğlenmek amacına dönüşüp faydaya yönelik olmuştur. Ortaçağ Avrupa'sında bu yaklaşımın izleri görülür. Faydacılık dinsel cazibenin farkındalığını artırmak içindir. Tarihin temel sorusu dindir. Dolayısıyla kutsallaştırılan tarihin konusu Tanrı, kilise, azizler gibi dini konulardır. Bu anlatılar sadece Batı dünyasında değil, Doğuda da görülmektedir. Örneğin İslam tarihyazımında menakıpnameler temelde büyük adamların yapıp etiklerini anlatmıştır. Tüm bu tarihyazım dönemlerinde rivayet, nakil anlatıcılığı baskın bir tarzken, analiz ve senteze, sorgulayıcılığa dayalı açıklama amaç halinde değildir. Rönesans döneminde bu tarihyazım biçimi darbe alsa da egemenliğini genel olarak yüzyıllarca sürdürmüştür. Bu dönemde insani ve toplumsal olayların geçmişine odaklanırken, bu olayların çıkış sebebi de Tanrı'da değil insanda aranmıştır. İleride, özellikle 19. yüzyılın sonlarından itibaren tarihin konusu salt büyük adamların anlatısından her şeyin ve herkesin (siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel vb.) tarihine doğru evirildikçe tarih araştırmalarında da analiz ve senteze yönelik değerlendirmeler de artacaktır. 20. yüzyılın başlarında Annales Ekolü, bu evrimin bir sonucu olarak sosyal ve ekonomik yapısal problemleri "açıklamaya" değer görecektir.

"Büyük adam" veya siyasi, olay, askeri tarihi merkezi kılan tarihçiliğe karşıt duruş Annales Ekolü'nden önce de görülmüştür. Diğer bir ifadeyle 19. yüzyılda Ranke'nin geliştirdiği tarihçilik anlayışına muhalif olanlardan önce de "büyük adam tarihçiliği"ne "mugayir" çalışmalar ortaya çıkmıştır. 18. yüzyıldaki Aydınlanma dönemi tarihçileri, odak noktası siyasi veya olay tarihi olmayan eserler kaleme almışlardır. Tarihin konusu değişirken aynı zamanda araştırmacı, sorgulayıcı tarih olarak modern tarihyazım biçimi de oluşmaktaydı. XIV. Louis dönemini yazan Aydınlanmacı Fransız filozof Voltaire (1694-1778), "ben ne kralın hayatını ne de saltanat yıllarını yazmak niyetindeyim. İstedğim, insan zihninin tarihini yazmaktır" (Özbaran, 1990: s. 2) demekteydi. Tarihte araştırılmaya değer görülen siyasi, askeri olaylar ve bunların öncülleri olan büyük adamlar darbe almıştı. Aydınlanma dönemi tarihçileri, tarihin konusunu, insanoğlunun üretimi olan sanat, kültürel ve ticari faaliyetlere getirerek tarihçilikte önemli bir dönüşümün mimarı olmuşlardır. Aydınlanmanın genelde kurumsal dine olan muhalefeti, insan veya toplumla ilgili konuların daha çok ön planda tutulmasında katkı sağlamıştır. Voltaire'in felsefesi önemli oranda tarihin teolojik olarak açıklanmasına karşı çıkıyordu. (Halkin, 2014: s. 84). Collingwood'un da işaret ettiği gibi 18.yüzyıl'da Aydınlanmanın uğradığı ülkelerde savaş, olay gibi konularla sınırlı olmayan toplum tarihi olarak tarif edilebilen bir tarz ortaya çıkmıştır. Bu tarihçilikte sosyal ve ekonomik konulardan, kültürel ve hukuki konulara kadar uzanan çalışmalar ortaya çıkmıştır (Collingwood, 1996: s. 111). Bununla beraber tarihin belirli bir amacı olduğu veya olması gerektiği kabul edilmiştir. Tarih sadece insanların merakının giderilmesi için mevcut değildir. (Ortaylı, 2011: s. 11). Örneğin Voltaire'e göre geçmişte meydana gelen her olayın aktarılmasının bir önemi yoktur. Tarih insanların ilerlemesini konu edinen durumlara yer vermelidir (Breslach, 2008: s. 269). İnsanların ilerlemesi ve özgürleşmesi ancak dinsel nitelikli saplantılardan uzaklaşmakla mümkündür. Sosyal, ekonomik, kültürel tarihte önemli çalışmaları kaleme alan Voltaire (Gilderhus, 2011: s. 51) için büyük adamların değil, kültür ve toplumun tarihi önemsenmeliydi. Voltaire'e göre "yalnızca kralların tarihi yazıldı, ulusun tarihi hiç yazılmadı. Sanki 1400 yıldır Galya'da yalnızca krallar, bakanlar ve generaller vardı da bizim adetlerimiz, yasalarımız, geleneklerimiz, ruhumuz bir hiç miydi?...Voltaire'in kaleminden bunu okuduğumuzda, Annales'in XVIII. yüzyılda zaten mevcut bir programı gerçekleştirmek dışında gerçekten ne icat ettiğini kendimize sorarız" (Dosse, 2007: s. 83). Yine Aydınlanmanın filozoflarından İskoç tarihçi David Hume (1711-1776), salt siyasal olaylara değinmediği *History of England (İngiltere Tarihi)* (London, 1803) eserinde feodalizm, feodal hukuk ve parlamento, askeri kapasite, ekonomik durum, hükümdarların geliri gibi konuları incelemektedir. (Hume, 1803: s. 126-136). Edward Gibbon'un *The Decline and Fall of the Roman Empire (Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi)*¹ başlıklı eseri de sadece bir siyasi tarih çalışması değildir. Gibbon bu çalışmada sorun odaklı bir yaklaşımla Roma İmparatorluğu'nun gerileyiş ve çöküşünü problem haline getirerek siyasi ve askeri tarih haricinde ticaret, dinsel inanç, ekonomi gibi pek çok konuya yer vermiştir.

1 Bkz. Edward Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, Cilt I, (çev. Asım Baltacıgil), İstanbul, 1987.

Özetle daha seküler bir yaklaşımın da etkisiyle Aydınlanma dönemi tarihyazımında tarihin konusu siyaset, olay, askeri alanlardan belli ölçülerde zihniyet, kültür, sosyal tarihe doğru yön değiştirmiştir. Ancak tarihçiliğin bu yazım anlayışı, tarihi akademik bağımsız bir disiplin haline getirmeyi planlayan modern tarihçiliğin kurucusu Alman tarihçi Leopold von Ranke (1795-1886) ile darbe alacaktır. Tarihçiliği profesyonelleştirirken, diğer yandan onu toplumsal, ekonomik ve kültürel yapı konularından uzaklaştıran Ranke için “bir şey gerçekte neyse öyle değerlendirilmeliydi”. Tarih, *wie es eigentlich gewesen* yani olduğu gibi bilinmeliydi (Munslow, 2000: s. 39). Bu ise devlet arşivlerinde saklı duran arşiv belgelerinin sistematik analiziyle mümkündür. Ranke ve öğrencilerine göre bilimsel tarih için önemli olan siyasal ve devlet odaklı konulardır. Öncelikle siyaset üzerinde eğilmesi gereken tarihçi, olayları gerçekte olduğu gibi yazmalıdır (Schevill, 1952: s. 219). Tarihin konusu bir kez daha siyasi gelişmeler, askeri olayların yaratıcısı büyük adamlar olmaktadır. Tarihçilik mesleğini uzmanlaştıran, tarihçiyi birincil kaynaklara yönlendiren, değer yargılarından uzaklaştırarak tarihe akademik bir saygınlık kazandıran Ranke’nin yaklaşımında, genel olarak yazılmaya değer görülen büyük adamların yapıp etikleri olaylardır. Ranke’nin çağdaşı olan İskoç Thomas Carlyle (1795-1881) İngiltere’den yetişmekte ve “*dünya tarihi, büyük adamların biyografisinden başka bir şey değildir*” (Carlyle, 2013: s. 41) demektedir. Aslında düşünsel anlamda da “büyük adam” miti rağbet görmekteydi. Örneğin Hegel’in felsefesinde kutsanan “*devrini bilen, duyan, onu dile getirip tamamlayan büyük adamdır... Tarihi adamlar, ihtiras ve faaliyetleri ile idenin gelişmesini sağlayan araçlardır, onlar tarihin organlarıdır*” (Gökberk, 2012: s. 120-129). En nihayetinde temel sorun büyük adamların etkisinde şekillenen siyasal konularken, kaynak ise arşiv belgeleridir. Ranke’nin izinden devam eden tarihçiliğe göre bilimsel olma amacı güden tarihçinin arşivlerde yer alan belgelere dayanması zorunludur. Tarihçiliği müstakil bir disiplin haline getirme, objektif kriterlere kavuşturma, belgelere göre çalışma gibi olumlu ilerlemeleri sağlasa da Ranke, Aydınlanmacıların tarihin konusunu genişletmelerinin aksine, tarihin konularının “daraltılmasında” etkili olmuştur. Bu durum ise pek çok ülkede eleştirilmesinin esas yönünü oluşturmuştu. 20. yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkan Annales Ekolü’nden önce Fransa’da Jules Michelet (1798-1874), İsviçre’de Jacob Burckhardt (1818-1897), Amerika’da Frederick Jackson Turner (1861-1932), Almanya’da Karl Lamprecht (1856-1915) bu eleştirinin ilk temsilciliğini üstlenir. Amerikalı tarihçi George Gerson Iggers’e göre (1926-2017) de üniversitelerde kurumsallaşmış tarihyazımın siyasal tarihçiliğe dayalı önyargıları sorgulanıyor, modern tarihin konusunun genişletilmesi, toplumsal, ekonomik, kültürel tarihin daha çok yer alması, tarihin diğer sosyal bilimlerle iş birliği içinde bulunması savunuluyordu. Ranke’ci yaklaşıma eleştirilerin ışığında doğacak olan yeni tarihçilik anlayışında olaylar ve görünüşte bunların yaratıcısı olarak kabul edilen büyük adamlar odak noktası olmaktan çıkacak, bunun yerine büyük adamların meydana gelmesine neden olan toplumsal ortam ve koşullara yoğunlaşacaktı. (Iggers, 2007: s. 5, 32).

Lucien Febvre’ün hayranlığını özellikle belirttiği Jules Michelet (1798-1874) ise “*aşağının perspektifinden tarih*” diyerek “*ıstıraplarını dile getirme gücünden yoksun bir halde ıstırap çeken, çalışan, çürüyen ve ölen insanların tarihinin*” (Burke, 2010: s. 41) yazılmasının çağrısında bulunuyordu. Anlatılmaya değer görülen sıradan insanlardı. Michelet için Fransız halkının her zamanki gündelik sıradan tarihi gerçek tarihtir (Halkin, 2014: s. 96). Dosse’ye göre “*tarih anlayışı Annales’in anlayışına en yakın gözükken kişi...Jules Michelet’tir. Michelet egemen tarih okulundan da ayırılır: [Michelet’e göre] ‘Fransa’yı fark ettim. Fransa’nın yıllıkları vardı, tarihi değil*” (Dosse, 2007: s. 83). Michelet’in bu şekilde tarihin konusunu halktan seçmesi, ele alınan kaynakları da çeşitlendirdi. Michelet, folklor, türkü, şiir ya da mimari araçlardan gelen kaynaklara yönelerek, gündelik yaşamın da tarihçisi oldu. (Gilderhus, 2011: s. 58). Tarihi devlet, din ve kültür arasındaki etkileşimin alanı olarak kabul eden Burckhardt ise *Civilization of the Renaissance in Italy* eserinde siyasal, sosyal, zihniyet tarihine odaklanmaktadır. Amerika’da Yeni Tarihçiliğin öncüsü olan Frederick Jackson Turner ve James Harvey Robinson (1863-1936), tarihin, insanların bütün eylemlerini konu edinmesi gerektiğini savundular. Turner için tarihyazımı siyaset veya devlet meselelerini, seçkin kesimleri değil, yaşamın tüm yönlerini içermeli, bütün kesimleri dert etmeliydi. Kurumlar tarihi ele alınırken bile kurumların ardında yatan yapısal güçler açıklayabilmeliydi (Breslachs, 2008: s.396). Bütünsel tarihin diğer bir savunucusu olarak görülen Robinson’a göre tarih, insanların yeryüzünde ortaya çıktıkları ilk zamanlardan beri her şeyi kapsamaktadır. Dolayısıyla insana dair her şeyi konu edinmelidir. Metodolojik bakımından Yeni Tarihçiler, ekonomist, antropolog, psikolog ve sosyolog gibi bilim insanlarıncı yapılan tüm keşiflerden yararlanmalıydı (Burke, 1990: s. 427). Tarihçiliğin konusunun değişimi Marksist tarihyazımı için de önem taşır. Siyasal tarihin özelde büyük adam tarihçiliğinin, tarihçilik mutfağında başköşeye oturulmasına itirazlar Marksist cepheden de gelmekteydi. Karl Marks (1818-1883) için tarihe yön veren toplumların sosyo-ekonomik yapısıdır. Ekonomik

olgular toplumun ve bireylerin bütün yaşamlarını biçimlendirir. Tarih esasen sömüren ve sömürülenlerin birlikte meydana getirip yaygınlaştırdıkları sınıf mücadelelerin geçmiştir. Sınıflar arasındaki çatışma tarihin merkezinde yer almaktadır. Dolayısıyla tarih, zamanı geçmiş üretim tarzları ile üretim ilişkileri arasında meydana gelen çatışmalara odaklanmalıydı. “Büyük adamlar”ın hiç kuşkusuz tarihin ilerleme motorunda önemli payları olsa da asıl belirleyici olan iktisadi faktörlerdir. Marks’tan yıllar sonra Marksist İngiliz tarihçi Eric John Ernest Hobsbawm (1917-2012), ekonomik ve toplumsal tarih ile ilgilenmeyi Ranke’ci tarih anlayışından uzaklaşma olarak kabul edecektir (Hobsbawm, 2007: s. 251). Siyaset yüklü büyük adam tarihçiliğinden uzaklaşmanın en belirgin ve net olduğu yer ise 1929 yılında Strasbourg’da filizlenen Annales Ekolü olacaktır. “*Annales Okulu, her ne olursa olsun, tarih mesleği üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. 1920’lerin sonlarında ortaya çıkan Annales d’histoire Économique et Sociale dergisi, 1930’larda Marc Bloch ve Lucien Febvre yönetiminde büyük bir tarihsel harekete dönüştü*” (Burrows, 2010: s. 195). Gerçekten de Annales Ekolü sadece Avrupa, Latin Amerika ülkelerindeki tarihyazımını değil Türkiye’deki tarihçiliği de metodolojik ve konu seçiminde etkilemiştir. Türkiye’deki bilimsel tarihçiliğin kurucusu Fuad Köprülü, Annales’ın Türkiye’deki ilk önemli taşıyıcısıdır. Köprülü Annales ile benzer bir şekilde sorun odaklı çalışmakta ve bunun da bir yansıması olarak tanımlayıcı değil, açıklayıcı olmaktadır. Aynen Annalesçılar gibi çalışmalarının merkezi siyasi anlatıya dayanmaz (Ayan, 2011: s. 90). Sosyal ve ekonomik tarihin tarihçisi Ömer Lütfi Barkan ise ekolün etkisinin yaygınlaşmasında başat rolü üstlenir. Sosyal ve ekonomik tarihin diğer tarihçilerinden biri olan Mustafa Akdağ da Köprülü ve Barkan gibi bütünsel tarihe ulaşma çabasıyla, farklı kaynaklara yönelme eğilimiyle, analitik, sorun odaklılığıyla, farklı disiplinleri de önemseyen metodolojik tutumu gibi araştırma tarzıyla Annales etkisini hissettirmektedir (Dağ, 2020: s. 200)². İnalçık’a göre Barkan, toplumu “*bütünüyle (total) incelemeyi öngören Annales Ekolü’nün yeni sosyal ekonomik tarih görüşünü tam bir yetkiyle Türk tarihçiliğinde temsil etmiştir*” (İnalçık, 2008a: s. 300). Bu etkinin de bir sonucu olarak devlet büyüklerinin ve onların yarattığı siyasi olaylarının tarihi yerine sıradan halkın gündelik hayatlarını ve olayların devamlı sonuçları üzerine durmuştur (İnalçık, 2008b: s. 317). Barkan-Köprülü’nün öğrencisi İnalçık ise Annales’ın tam olarak etkisindedir. Sönmez’in de vurguladığı gibi “*İnalçık’ın tarihçiliğinde Annales etkisi deyim yerindeyse kristalize olmuş halini bulur*” (Sönmez, 2008: s. 187). İnalçık Annales Ekolü tarihçilerini ve eserlerini de doğrudan doğruya takip etmiştir. “*Annales okulunun geliştirdiği yöntemlerin Osmanlı iktisadi ve toplumsal tarihine bakışta kökten değişiklikler getirebileceğini teslim etmiş ve bu yolda çalışmalar yapmaya başlamıştır*” (Erdoğan, 2011: s. 14).

2. Annales Ekolü ile Olay Odaklı Tarihten Problem Odaklı Tarihin Getirdikleri

Annales: d’Histoire Economique et Sociale (Annales: Ekonomik ve Toplumsal Tarih Yıllıkları) başlıklı dergi etrafında toplanan Annales Ekolü’nün ilk öncülleri, Ranke’ci tarihçiliğin egemenliğine şiddetli bir muhalefet göstererek tarihin yönünü siyasi veya olay odaklı tarihten sosyal ve ekonomik tarihe çevirmişlerdir. Tarihin temel probleminin salt siyasal, olay tarihine indirgenemeyeceğini ilan eden ekolün ilk öncülleri, sadece tarihin konusunu ve öznesini (tarihe yön verenler anlamında) değiştirmekle kalmamışlar, aynı zamanda farklı disiplinlerin yöntem ve birikimlerinden yararlanarak disiplinler arasındaki duvarların yıkılması gerektiğini de savunmuşlardır. Ekolün etkisindeki tarihçilere göre, tarih insan faaliyetlerinin bütünü (sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, dini, zihinsel) kucaklamalıdır. Tarihin alanın bu derecede genişlemesi tarihin diğer bilimlerle işbirliği kurmasını, bu disiplinlerin verilerinden ve yöntemlerinden yararlanmayı gerektirmiştir. Annales dergisinin kuruluşunda tarihçilerin yanı sıra, coğrafya, iktisat, sosyoloji, hukuk gibi diğer bilim dallarından gelen kişilerin varlığı, Annales’in en başından beri farklı disiplinlerle diyaloga verdiği önemi kanıtlamaktaydı. Tarihin ele aldığı konuların bu derecede çeşitlenmesi, farklı disiplinlerle işbirliğini gündeme getirdiği gibi aynı zamanda çok farklı kaynakların tarihsel araştırmalar için değerlendirilmesine de vesile olmuştur. Başta Marc Bloch (1886-1944) ve Lucien Febvre (1878-1956) olmak üzere Annalesçi tarihçiler, tarihe uzmanlık ve bilimsel nitelik kazandıran eleştirel arşivciliği reddetmemekle beraber, Rankecililiğin kutsadığı arşiv belgelerinin aşırı “kutsanmasına” da karşı durmuşlardır. Çünkü insanların söyleyip yazdığı, yaptıkları hatta dokunmuş oldukları her şey onlar hakkında önemli bilgiler verebilir. (Bloch, 1952: s. 27). Febvre’e göre “*tarih kuşkusuz yazılı belgelerle yapılır. Tabii ki oldukları zaman. Hiçbir yazılı doküman yoksa da yapılabilir, yapılmalıdır da. Kelimeler, işaretler, peyzaj ve kiremitler, tarlaların ve ayırık otlarının biçimleri, ayın*

² Örneğin Mustafa Akdağ’ın *Türkiye’nin İktisadi ve İctimai Tarihi, Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası: Celali İsyanları*; Fuad Köprülü’nün *Tedkik ve Tenkid Bizde Tarih ve Müverrihler Hakkında, Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*; Ömer Lütfi Barkan’ın *Türkiye’de Toprak Meselesi I* (içinde yer alan makaleler), *Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi*; Halil İnalçık’ın *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, Fransız Annales Okulu ve Türk Tarihçiliği* gibi kült veya önemli çalışmalarında doğrudan ve dolaylı olarak Annales etkisi belirgindir. Ayrıca Annales Ekolü’nün Türk tarihçiliğine etkisi için bkz. E. Sönmez, *Annales Okulu ve Türkiye’de Tarih Yazımı*, Tan Kitabevi Yayınevi, İstanbul, 2010.

biçimi, ay tutulmaları ve koşum takımları, jeologlar tarafından incelenen taşlar ve kimyacıların inceledikleri kılıçlar” (Febvre, 1985: s. 58-59). Ancak kaynakların çeşitlenmesi tek başına bir anlam da ifade etmez, esasen bu verilerin nasıl ele alındığı da problemdir. Örneğin tarihinin “koltuk arşivciliği”nden uzak durması gerektiğini vurgulayan Febvre’ye göre Bloch, köylülerin elindeki toprakların tek başına devletin beratlarıyla anlaşılamayacağını kavradı. (Chirot, 2014: s. 593). Yeğen’in de belirttiği gibi Annalesçılar mutlak gerçeklik ve doğruluk iddialarına mesafeliydiler. Özellikle resmi belgeler olan kaynaklar devlet eliyle oluşturulmuş ve belirli bir ideolojiyi yansıtan malzemelerdir. (Yeğen, 2016: s. 27). Dolayısıyla kaynak çeşitliliği kadar kaynaklara eleştirel yaklaşmak da önem taşımaktadır. Marc Bloch *Tarihin Savunusu veya Tarihçilik Mesleği* eserinde “İhtiyar Ranke’nin” tarihinin önüne gelen şeyleri olduğu gibi aktarılmasına yönelik düşüncesinde “*aynı zamanda bir edilgenlik tavsiyesi söz konusu*” (Bloch, 2013: s. 171) olduğunu savunur. Oysaki kaynakların olduğu gibi yansıtılması yerine bir dedektif titizliğinde üzerinde araştırılma yapılarak aktarılması gerekmektedir. Bilinenden bilinmeyenleri ortaya çıkartılması için kaynaklar, kendilerini bekleyen sorulara ihtiyaç duymaktalar.

İnsan faaliyetlerinin bütününe yönelen, ulaşabildiği bütün kaynakları değerlendiren, karşılaştırmalı yöntemle başvuran, tarih dışı disiplinlerin önemli çıktılarına değerlendiren bir tarihçilik anlayışının başarısı için sorun odaklı analitik yaklaşım gerekli olmuştur. Tarihin konusu ve kaynakları değiştiği gibi tarihsel konuyu ele alma biçimi de değişmiştir. “*Sorunsal tarih olarak adlandırılan bu tarih anlayışının konusu, olay ve zamanı konu edinen anlatsal tarihten farklı olarak, dönemler ve olay kümeleri tarafından belirlenen sorundu. Buna bağlı olarak anlatsal tarihin inceleme nesnesi biricik olay iken, sorunsal tarihin inceleme nesnesi tarihsel yapılar, kavramlar ve büyük olaylardır*” (Yapıcı, 2015: s. 96). Annales Ekolü’ndeki tarihçi pasif bir şekilde kaynakları olduğu gibi aktaran, kendisinden önceki vakanüvislerin anlattığı olayları tekrar yansıtan değil, aksine soran, sorgulayan, analiz eden bir uzman olacaktır. Annales Ekolü’nü kuşaklara ayırarak, hareketin tarihsel gelişimine odaklanan Peter Burke, okulun olaylardan oluşan geleneksel tarihçilik anlatımının (*narrative of events*) yerine kabul ettiği probleme dayalı analitik tarih (Burke, 2010: s. 25) anlayışını ilk sıraya yerleştirir. Lucien Febvre’in adeta bir sloganı olan sorun odaklı tarih, anlatıyı hedefleyen ve genelde olayların ardı sıra aktığı, derin sorgulamaların önemsenmediği tarih yaklaşımı yerine bir veya birkaç sorunun merkezinde analiz ve açıklamayı önceleyen tarih anlayışı olarak tarif edilebilir. Tarihsel verilerin toplanıp yan yana dizilip bırakılması, totolojik anlamda salt bilinenlerin tekrarlanması anlamındaki tasviri bir anlatımın zıttı olarak açıklayıcı-analitik bir tarih anlayışında sentez aşamasında yeni ve özgün sonuçların elde edilmesine gayret edilir. G. MC Lennan, Annales paradigmasını incelediği makalesinde, Annales’in hikâye anlatmaktan kaçınıp, problem çözmeyi ve sistematik açıklamayı tercih ettiğini bildirir. Bu tercih Annales’in açıklamaya dayalı bir tarih anlayışını da kabul ettiğini göstermektedir. Febvre, Henri Berr’in (1863-1954) öncülüğünü yapmış olduğu ‘*sentetik’ evrimsel felsefeye dayanarak, bilimsel açıklamaya önem tanıyor: Tarih ancak tanımlayıcılıktan, açıklayıcılığa geçtiği ölçüde bilim olabilir*’ diyerek bu anlayışı var gücüyle desteklemiştir (Mc Lennan, 2007: s. 195). Annales Okulu’nun yenilikçi yanlarından birisinin de sorun-tarihin değer kazandırması olduğunu belirten François Dosse’ye göre de Marc Bloch ve Lucien Febvre için tarihçi belgenin “emri” altında olmakla yetinmemeli, belgelere sorular yöneltmeli, kullandığı belgeleri belirli sorunlar içine yerleştirmelidir. Charles Victor Langlois’in (1863-1929) ve Charles Seignobos’un (1854-1942) anlatı tarihinin karşısında, Annales hareketinin sorun odaklı bir tarih anlayışını savunmaları yapısal bir tarihin de gelecekteki kavramsallaştırılmasının teorik ana kalıbıdır. Tarihsel çalışmalardaki tarihsel kesim öyleyse klasik dönemlere göre değil, ortaya konan ve çözümü aranan sorunlara göre belirlenmelidir. Bir sorun-tarihin savunulması, 1929’dan bu yana Annales’in paradigmasındaki temel bir öğedir. “*Yeni tarihi tek kelimeyle tanımlamasını isteyen sorusuna Jacques Le Goff şu cevabı vermektedir: Yeni tarih, sorun-tarihtir.*”³

Sorun tarihin insanın esasen kendisine sorduğu soruların yanıtlarını geçmişin uçsuz bucaksız alanında araması olduğunu düşünen Guy Massicotte’a göre Annales’in kurucularından Febvre’in ana eserleri olan *Philippe II et la Franche-Comté* (1912), *La première Renaissance française* (1924), *Un destin: Martin Luther* (1928), *Le problème de l’incroyance au XVIe siècle. La religion de Rabelais* (1942) ve *Autour de l’Heptameron. Amour sacré, amour profane* (1944) eserleri özgün bir şekilde bölüm bölüm analiz edilir. Bu çalışmalarda (*l’histoire-problème*) sorun-tarih yöntemi epistemolojik bir model olarak kullanılır (Tournier, 1981: s. 361). Bloch ile birlikte Febvre tarihsel coğrafya ile ilgilenmiş ayrıca disiplinlerarası ve sorun-odaklı bir düşünme tarzına sahip olmuşlardır (Delice, 2011:

³ François Dosse’ye göre Annales Ekolü’nden önce de sorun-odaklı tarih yaklaşımı bulunmaktaydı. Dolayısıyla onu keşfeden hiç kuşkusuz Annales değildi. Ancak stratejik yararlılığı ve yeni bir tarih yaptıklarını iddia etmelerine yardımcı olan “sorun tarihin bayrağı” Annales grubunu kaynaştırmaya devam etmektedir. Bkz. (Dosse, 2007: s. 65.)

s. 106). Febvre için tarihçilikte sorun odaklı olmak önem taşır. Zaten olay odaklı tarihçilik, araştırmalar esnasında birçok alt olayı göz ardı edebilir, dolayısıyla tarihe sorun odaklı bir biçimde bakmak çözüm olacaktır (Çarkçı, 2021: s. 216). Annales dergisi yayımlanmadan önce Febvre, gerçekten de *Phillipe II et Franche Comte* (Paris, 1912) çalışmasında, problematik yöntemi çalışmalarıyla somutlaştırmıştı. Febvre, aynı zamanda doktora tezi olan bu eserinde daha sonra 1960'larda Annales tarzı bölgesel monografilerde neredeyse vazgeçilmez olacak coğrafi girişle başladı (Burke, 2010: s. 42). Yazar, sorun-tarihi savunduğu gibi sorun coğrafyayı savunarak bölgenin adının neden coğrafi değil de tarihsel bir ad olduğu problemini ele aldı.⁴ Febvre'nin "sorunu" zamanın toplumunun farklı yönleri (sosyal, ekonomik, politik, kültürel, bireysel) arasındaki karmaşık etkileşimiydi. Febvre, II. Philip'in saltanatının gelişinin Franche Comte'nin tüm iç ve dış dengesini alt üst ettiğini, o zamana kadar sahip olduğu nispi siyasi özerkliği kaybettiğini bildirir (Tournier, 1981: s. 361). France-Comte bölgesinin toplumsal, kültürel, siyasal tarihini kapsama amacı taşıyan ve tarihsel coğrafyaya olabildiğince önem verildiği bu çalışmada sınıflar arasındaki (soylular ve burjuva) çatışma odak haline getirilmiştir. Çatışmanın nedenleri iktisadi, düşünceler, zihniyetler, duygular yani bir bütün olarak ele alınır. Coğrafyanın insan yaşam ve faaliyetlerindeki etkisinin şiddeti problem haline getirilir ve Febvre'ün önemli bir uğraşı haline gelir. Febvre'ün tarihsel coğrafyaya olan alakası sadece *Franche-Comte*'a değil, *La Terre et L'Évolution Humaine (Dünya ve İnsan Evrimi)* (1949) eserine de yansımaktadır. Febvre, bu çalışmada öncelikle coğrafyanın etki sorununa yoğunlaşır. Toprak ve toplum ilişkileri probleminin irdelendiği eserde, bir bilimsel sentez araştırmacının genel nitelikli coğrafi girişin yer almasının önemli olduğu savunulur (Febvre, 1949: s. 29-30). Coğrafi determinizm ile insanın eylem özgürlüğü konusunda yapılan tartışmada Febvre'e göre tarihte zorunluluklar değil, yalnızca "olabilirlikler" söz konusudur. İnsanların ya da toplumların seçimini yönlendiren fiziksel çevreden daha çok içinde buldukları hayat tarzları ve gösterdikleri tutumlardır (Sönmez, 2013: s. 391). Febvre'ün *Destin: Martin Luther (Alın Yazısı: Martin Luther)* (1968) eseri ise tarihçinin zihniyet, dinsel yaşamın sosyal tarihi ve tarihsel psikolojiye ilgisini yansıtmaktadır (Sönmez, 2010: s. 55). Bu çalışmada Febvre, büyük din adamlarının yaşamını sunmakla büyük adam tarihçiliğinin başka cephesinden gelen bir örneği sergileme niyetinde değildir. Febvre, *Martin Luther'de* amacının sadece bir biyografi eseri ortaya koymak olmadığını, bireyler ile toplumsal grup arasındaki bireysel eylem özgürlüğü ile toplumsal engelleri ele almak olduğunu savunur (Burke, 2010: s. 53). Martin Luther üzerinden toplumsal kısıtlamaların, engellerin veya tam tersi izinlerin bireylerin yaşamlarına nasıl yön verebileceği sorgulanır. Dinsel cepheden "büyük adam" Martin Luther, büyük sorunların araştırılması için bir unsur olur. Esasen bu çalışmadan yıllar önce zihniyet tarihiyle ilgili problemler Febvre'ün diğer bir önemli çalışması olan *Le problème de l'incroyance au XVIe siècle. La religion de Rabelais (XVI. Yüzyılda İnançsızlık Sorunu: Rabelais'in Dini)* (1942) de ele alınmıştı. Febvre'ün kısaca 16. yüzyılda ateizmin imkânsızlığını göstermek için kaleme aldığı *Rabelais'te* sorduğu sorular ve izlediği metodun emsal konumda olduğunu kabul eden Peter Burke'e göre "bu kitap sorun odaklı tarihin kalburüstü bir örneğidir" (Burke, 2010: s. 45). *Tarih ve Toplumsal Bilimler* adlı makalesinde Fernand Braudel (1902-1985) ise Febvre'ün bu incelemede "Rabelais döneminde Fransız düşüncesinin zihinsel gereçlerini-yani yaşam ve sanat, düşünce inanç üzerindeki egemenlikleri Rabelais'in zamanından çok önce başlayıp, çok sonradan ortadan kalkan ve en özgür kafaları bile entelektüel maceralardan büyük ölçüde alıkoyan o kavramlar dizisinin tanımlamaya" (Braudel, 2007: s. 127) çalıştığını ifade eder. Bir tarihçinin yapabileceği "en bağışlanmaz günah anokronizmi" (Dosse, 2007: s. 75) ile savaşıma amacı taşıyan eser Abel Lefranc'ın (1863-1952) Rönesans düşünür ve şairi François Rabelais'in (1483-1553) ateistliğine yönelik fikirlerini tartışır. A. Lefranc'ın tezine saldıran Febvre, 16. yüzyılda inançsızlığın olasılığını sorgularken dönemin zihinsel durumunu yeniden oluşturarak "Lefranc'ın anokronizm günahı işlediğini, 16. yüzyıl metinlerini bir XX. yüzyıl okurun gözüyle okuduğu sonucunu çıkartır...[Febvre'e göre] Birey, asla dönemin ve toplumsal çevresinin olmasına izin verdiği şeyden başkası değildir" (Dosse, 2007: s. 74-75). Febvre'e göre bu gerçeği Lefranc göz ardı etmiştir. Rabelais, Erasmus tarzında bir Hristiyandı. Kilisenin zahirini boyutunu eleştiren ancak batını yoluyla Hristiyanlığa inanan birisiydi. Rabelais'in dindarlığı ortaya çıkartılıp, Lefranc'ın tezlerini çürütse de Febvre, bu noktada durmayıp ateizmin de imkânsızlığını sorgular. Marc Bloch gibi aksi yöndeki kanıtlara rağmen kralın gerçekleştirdiği dokunuşunun mucizevi gücüne insanların neden kuşkulandıklarını açıkladığı gibi Febvre de insanların neden Tanrı'nın varlığına yönelik kuşkulandıklarını açıklıyordu (Burke, 2010: s. 65). Carlo Ginzburg

4 Çalışmanın hemen başında Franche-Comte'un coğrafi değil, kesinlikle tarihsel kökenli bir isim olduğunu belirten Febvre'e göre coğrafi koşullar pek çok faaliyeti belirlemiş ve sınırlamıştır. Bkz. Lucien Febvre, *Phillipe II et La Franche-Comté. Étude d'Histoire Politique, Religieuse et Sociale*, Paris, Champion, 1912. s. 6.

(1939-) *Peynir ve Kurtlar*⁵ adlı çalışmasının önsözünde Febvre'ün bu eserinde "ateizmin" 16. yüzyılda mümkün olup olmadığını problematik bir metotla incelerken, "temsiliyet" problemi yarattığını ifade eder. Ona göre Febvre büyüleyici nitelikteki eserinde tek bir çağın zihniyetini, Rabelais gibi tek bir kişide aramaya çalışmıştır (Ginzburg, 2016: s. 25). Yani Febvre de eleştirdiği Lefranc gibi başka yazarlar tarafından eleştirilmiştir. Bu eleştirilerden biri Febvre'ün toplumu homojen bir yapı olarak gördüğüne yöneliktir. Febvre, 16. yüzyılda 20 milyona varan Fransız nüfusunu yekpare bir bütün olarak görmüş, cinsiyet ve sınıf farklılıklarını da yok saymıştır (Sönmez, 2010: s. 97). Eleştirilere rağmen sorduğu sorular ve izlediği metot bakımından örnek bir konumda olan çalışma, Bloch'ın *Les Rois Thaumaturges (Kralın Dokunuşu)* gibi hem Fransa hem de Fransa dışında etki yarattı. Braudel üzerinde olmasa da 1960'lardan itibaren Georges Duby, Jacques Le Goff, Robert Mandrou gibi zihniyetler tarihinde yazan tarihçiler bu etkinin içindeydi (Burke, 2010: s. 67).

Febvre gibi Bloch da sorun odaklı bir tarzda, pasif tarihçi tarzına tepkide bulunarak, hipotezleri ele alıp sorgulamayı ön plana çıkartır. Tarihçiyi kaynak veya belgelerde söylenmeyenler konusunda daha titiz olmaya davet eden Bloch, yaşam öykülerinin herhangi bir şeyi tek başına anlatamayacağını, bununla beraber çağın zihniyetini sorgulamayı hedefleyenler için kaynak olabileceklerini savunur. Yazılı haldeki belgelerle yetinmeyen Bloch, ortaçağ dönemin zihniyetini açıklayabilmek amacıyla yeni kaynakları da değerlendirir (Dosse, 2007: s. 79). 1924 yılında yazdığı *Kralın Dokunuşu*'nda Bloch, kralın doğaüstü karakterini ve mucizevi tedavi gücünü, kraliyet efsanelerinin döngüsünü inceler (Matarasso, 1962: s. 446). Bloch, odaklandığı döneme karar verirken öncelikle problemi belirlemiş, Braudel'in çok daha sonra "uzun sürenin tarihi" olarak tarif ettiği bir dönem üzerinde araştırmıştı (Burke, 2010: s. 48). Tarihsel çalışmada sorunun ortaya konulması farklı disiplinlere, değişik kaynaklara başvurmayı sağladığı gibi aynı zamanda incelenen dönemi de belirlemektedir. Örneğin *Kralın Dokunuşu*'nda Bloch, Ortaçağ gibi sınırları az çok belirli olan bir dönemle kısıtlanmamış, neredeyse 20 yıl sonra yazacağı *Apologie Pour L'histoire Ou Métier D'historien (Tarihin Savunusu veya Tarihçilik Mesleği)* eserindeki tavsiyeye paralel tercih edilecek döneme karar verilirken önemli olanın problem olduğuna yönelik fikri temel almıştır (Burke, 2010: s. 50). Bir diğer ifadeyle sorun odaklı olan pek çok çalışmada olduğu gibi bu eserde de ele alınan sorun araştırmanın dikkate alacağı zaman dilimini de etkilemiştir. *Kralın Dokunuşu*'nda karşılaştırmalı bir metotla 11. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar Fransa'da ve İngiltere'de bulunan kralların olağanüstü güçleri olduğuna yönelik inanç ele alınmıştır. Eserde Bloch, bir deri veremi sıracadan (*scrofula*) söz ederek kralın dokunuşunda iyileştirici bir güç olduğu yolundaki Ortaçağ inancına odaklanır (Breslach, 2008: s. 465). Halkın yüzyıllarca sahip olduğu inanca göre sıracadan kralın yaptığı dokunuşla kurtulmak mümkündür, çünkü kralın bu hastalığı iyileştirecek mucizevi gücü bulunmaktadır. Bloch bu inancın yüzyıllarca nasıl oluyor da devam edebildiğini sorun haline getirmektedir. Buna benzer belirli bir sorunun merkez kılınması ve bunun da ele alınan zaman sıkalasına yön vermesi, Bloch'un diğer çalışmalarında da görülmektedir. Bloch, *La Société Féodale (Feodal Toplum)* başlıklı ünlü çalışmasında 9. yüzyıl ile 15. yüzyıl arasını merkeze alarak uzun vadeli bir araştırmada bulunmaktadır. *Feodal Toplum'da* bir bütün olarak feodal toplumu sorun haline getirir. Bir başka deyişle feodal toplumun kendisi çalışmanın büyük ve merkezi sorunun kendisidir. "Nasıl ki sorun tarih, gelecekteki yapısal bir tarihin teorik ana kalıbını oluşturmuşsa, bu tespit feodal toplumun yapısını yeniden onarmak isteyen Marc Bloch için de doğrudur: 'Burada denemeye kalkıştığımız şey, toplumsal bir yapıyı kendi bağlarıyla birlikte analiz edip açıklamaktır' (Dosse, 2007: s. 66). *Feodal Toplum* çalışmasında Bloch, Avrupa'yı istila eden Müslümanlar ve Macarların bunu nasıl ve hangi yöntemlerle yaptıklarını anlattıktan sonra Macarların etkisinin azalma nedenleri üzerine ya da Normanların kalıcılığının, göçlerin nedenlerini, Avrupa'nın Macar, İskandinav, Macar İstilaları durdurmak konusunda zorlamasının sebeplerini sorgular. Paganizmin çöküşünü, Hıristiyanlığın ise yükselişini irdelerken çoklu nedenlere bağlı kalarak analizini gerçekleştirir. Sorun odaklılığı esas alan çalışmada cevap arayışı uzun süreli bir bakış açısıyla ele alınır. Cevaplandırma çabası tek bir yönde (örneğin siyasi veya askeri) indirgemeci bir bakış açısıyla değil, çoklu nedenlere (siyasi, ekonomik, sosyal, zihinsel gibi) dayandırılır. Nedenler çok yönlü bir şekilde tetkik edilir. Örneğin Batının istilalara karşı beceriksizliği askeri durumun gevşekliğine, göçebelerin savaşmaya daha istekli olmasına, istila edilenlerin zihniyetlerine ve görüşlerine, Avrupa içindeki siyasi anlaşmazlıklara gibi çoklu nedenlere dayandırılır (Bloch, 2007: s. 100-122).

⁵ İtalyan tarihçi Carlo Ginzburg'un mikro tarih açısından önemli olan "Il formaggio e i vermi cosmo di un mugnaio del 1500" başlıklı eseri Türkçe olarak da yayımlanmıştır. Bkz. Carlo Ginzburg, *Peynir ve Kurtlar, Bir 16. Yüzyıl Değirmencisinin Evreni*, (çev. Ayşen Gür), Metis Yayınları, İstanbul, 2016.

Feodal Toplum'da İskandinav istilaları da tartışılırken "nedenlerin incelenmesi" ne ayrıca tekrar bakılır.⁶ Bloch, eserinin ilerleyen sayfalarında ortaçağda yazılı hukukun neden gerilediğini, geleneksel hukukun oluşumunu, ortaçağda dul kadınların neden hemen evlenmek istediklerini, karolenjlerin vasilik bağlarını desteklemesini gibi pek çok konuda sorgulamalarda bulunurken bunu analitik bir süreçle açıklamaya çalışır.

Annales Ekolü'nün ikinci kuşağının en önemli temsilcisi Fernand Braudel'de de sorun-odaklılık esastır. Hocası Febvre'ün Akdeniz ve İber dünyasında bulabildiği tüm kaynakları değerlendirdiğinden dolayı övdüğü (Febvre, 1949: s. 241) çalışma Braudel'in *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası*'dır. Febvre ve Bloch'un çalışmalarında olduğu gibi Braudel de eserlerinde çok çeşitli kaynaklara başvurur. Bu eserde sadece geleneksel arşiv belgeleri, kronikler değil aynı zamanda, edebi türdeki çalışmalar, öyküler, atasözleri gibi kaynaklar da kullanılır (Braudel, 1979: s. 57). Fernand Braudel için *Akdeniz Dünyası* eserinde "araştırmanın çerçevesi bölge değildir. Araştırmanın çerçevesini eğilen sorun oluşturur...Ele aldığım asli sorun, çözmek zorunda olduğum tek sorun, zamanın farklı hızlarda hareket ettiğini göstermektir" (Burke, 2010: s. 82). Tarihi için soru veya sorularla tarih yazımında bulunmak tarihyazımının başat ilkesi olmak durumundadır. Soru sorma faaliyetinin yansıması olarak farklı kaynaklardan yararlanıldığı gibi diğer disiplinlerin de birikimlerine başvurulur. Daha önce II. Phillippe'in Akdeniz siyaseti ve politikası üzerine yazmayı tasarlayan Braudel, Febvre ile tanışmasıyla adeta Akdeniz'i eserinin öznesi haline getirir. Bir diğer ifadeyle "büyük adam", devasa Akdeniz dünyasının yanında adeta sadece bir oyuncu olarak kabul edilir. Bununla beraber ağırlığı büyük oranda azaltılmış olsa da siyaset ve olay tarih, aşağıda da değinileceği gibi tamamen ortadan kalkmaz. Çalışmada Akdeniz'in toplum, kültür, sosyal, siyasi, ekonomi tarih üzerindeki etkisi problemdir. Üç ana bölümden oluşan eserin ilk bölümünde iklim ve coğrafyanın tarihe olan derin etkisi merkezdedir. "Özetle, bize cevaplar sunmak için coğrafya ve tarih bir araya geliyor; onlar kendi içlerinde bir son değil, birbirlerini tamamlıyorlar" (Tortolero Villaseñor, 2017: s. 308). Dağların, yaylaların, ovaların, denizlerin, kıyıların, iklimin Akdeniz tarihindeki önemi ve yeri açıklığa kavuşturulur. Bu bölüm Braudel'in coğrafi zaman dediği, jeo-tarihe denk gelen kısımdır. *Ortak Kaderler ve Bütünsel Hareketler* başlıklı ikinci bölümde konjonktürel zamanın üzerine kurulduğu konjonktürel tarih başroldedir. Ekonomiler üst başlığıyla Akdeniz kıyısındaki devletlerin ticaretleri, fiyat artışları, ücretler, üretim kapasiteleri incelendikten sonra imparatorluklar, uygarlıklar ve toplumlar incelenir. Braudel'in en kaprisli süre olarak betimlediği bireysel zamanın üzerine kurulu olay tarihin ele alındığı üçüncü bölümde "Olaylar, Siyaset ve İnsanlar"ın sesleri yankılanır. Bu bölümde imparatorlukların kendi aralarında yaptığı savaşlar, önemli büyük olaylar, yapılan antlaşmalar yer alır. *Akdeniz Dünyası*'nın bu bölümünde "büyük adamlar" olabildiğince yer bulabilse de, bu mevcudiyet yine de geleneksel büyük adam tarihçiliği tarzında yapılmamaktadır. Braudel'in "her şeyin ve herkesin" tarihinde büyük adamlar adeta bir figür halindedir. Pek çok problemle ilerleyen Braudel, merkeze yerleştirdiği temel problemin zamanın farklı hızlarda hareket ettiğini araştırmak olduğunu savunur. Örneğin dağın Akdeniz'in yaşamı üzerindeki etkisini "dağ yaşamı Akdeniz'in ilk tarihi mi?" diyerek sorun haline getirir (Braudel, 1990: s. 67). Ovaların ıslahı ile nüfus artışı arasındaki doğru orantı, bunun yarattığı etkiler, Korsikalıların neden dünyanın pek çok yerine göçmen gönderdikleri, İspanya'nın tam anlamıyla Avrupalı olup olmadığı, 16. yüzyıldan bu yana iklimin ne ölçüde değiştiği, küçük buz çağıının sosyo-ekonomik yansımalarının neler olduğu (Braudel, 1990: s. 85-345) gibi pek çok art sorularla temel sorun incelenir. Braudel sorun odaklı ve analitik yaklaşımını küresel tarih perspektifiyle, bütünsel tarih tarzıyla, uzun süreli çalışmayla karşılaştırmalı yaklaşımla yerine getirir.

Braudel'in diğer bir eseri olan *Maddi Uygarlık: Ekonomi ve Kapitalizm XV-XVIII. Yüzyıllar* eseri de önemlidir. *Akdeniz Dünyası* ile bu çalışmada üç parçalı yapılar arasında paralellik bulunmaktadır. "Kitapların her birinde birinci bölüm neredeyse hareketsiz bir tarihle uğraşır, ikinci bölüm yavaşça değişen kurumsal yapıları inceler ve üçüncü bölüm daha hızlı değişimleri-kitabın birinde olayları, öbüründe eğilimleri-ele alır" (Burke, 2010: s. 90). Eserin ilk cildi olan *XV-XVIII. Yüzyıllar Gündelik Hayatın Yapıları*'nda Braudel, daha çok nüfusu, yiyecek ve içecekleri, teknikleri, teknik devrimleri, enerji kaynaklarını, maden işletmeciliğini, parayı, kentleri irdeler. Büyük oranda ticareti ele aldığı ikinci ciltte ise mübadele araçlarını, pazarların karşısında ekonomiyi, üretimi ve kapitalizmi inceler. *Dünyanın Zamanları* olan üçüncü ciltte de genel olarak Avrupa'da kent egemenliğindeki eski ekonomiler, ulusal pazarlar, endüstri devrimi ve büyüme araştırılır. Braudel bu eserde de pek çok soru etrafında araştırmasını

⁶ Örneğin Marc Bloch şu soruları sorar: "İskandinavlıları yağma ve uzak diyarlara göç alışkanlıklarından vazgeçiren şey, din değiştirmeleri miydi? Viking seferlerini, zaman zaman pagan fanatizminin dinmez ateşiyle başlatılmış bir din savaşı rengiyle anlamak ve açıklamak, tüm doğaüstü güçlere saygı göstermeye eğilimli ruhlarla ilişkin sahip olduğumuz bütün bilgilere aykırı düşmektedir. Yine de inanç değiştirmenin altında, derin bir zihniyet değişiminin etkili olduğunu düşünemez miyiz? ...O dönemde iyi savunulmayan batının, geçmişe göre daha kolay bir yağma alanı olduğu düşünülmeli midir?" Bkz. Bloch,2007: s. 87-89.

sürdürür. Ekonomi dünyaların gücünün nasıl yayıldığını, Avrupa eko-dünyasını oluşum nedenleri, kentsel ağların oluşması için Pazar ekonomilerin neden olması gerektiği, Hansa birliğinin (kent grubu) gücü, önemi ve zayıflığı, Portekizliler'in neden Anvers limanını tercih ettiği, tarım ve hayvancılıkta verimin daha iyi olmasının nedenini, doğuda kredi bulamayan Avrupalıların gümüşe olan ihtiyaçları, 18. yüzyılın büyük iflasların nedenleri sorgulanır. *Mücadele Oyunları*'nda ise fuarların gerilemesi, binyıllık senyörlük rejiminin neden modernitenin başına kadar devam ettiği, mücadele araçların neler olduğu gibi pek çok soru etrafında analiz ve açıklama yapılır. Braudel, sorgulamalarında bir yandan okuyucu düşündürmeye, tartışmaya ve sorgulamasının içine çekerken aynı zamanda ustası Febvre gibi kelimelerin analizini de yapar. Febvre'in her tarihsel kelime sorgulanmalı tavsiyesinden yola çıkarak "kapitalist" kelimesinin yüzyıllar içinde değişen anlamının tarihselliğini de sorunlaştırır (Braudel, 1994: s. 201-210). Ona göre *kapital*, yani 13.yüzyılda sermaye adamı anlamındaki bu kelime, 18. yüzyılda kapitalist olarak türeyerek servet veya sermaye sahibi anlamına ulaşmıştır. Kapitalizm kelimesi ise çok daha yenidir. Hatta Marks dahi bu kelimeyi hiç kullanmamıştır (Braudel, 1994: s. 207). Braudel bireyler çerçevesinde yapılan açıklamalardan uzak olduğu gibi aynı zamanda tek etkenli açıklamalara da karşıydı. Keza Marks ve Weber'den farklı olarak kapitalizmin kaynakları konusundaki soruya, indirgemeci bir bakış açısı yerine, ekonominin, siyasetin, toplumun, kültürün, medeniyetin rolleri olduğunu savundu (Burke, 2010: s. 97). Braudel, 1962 yılında yazdığı *Grammaire des Civilisations (Uygarıkların Grameri)* da pek çok medeniyetin (İslam, kara kıta, uzak doğu, Hindistan, Avrupa, Amerika, öteki Avrupa) dün, bugünkü durumlarının ontolojik sorgulamalarını yapar. Öncelikle uygarlık kelimesinin kendisi üzerine duran Braudel, uygarlığı mekân, toplum, ekonomi, ortak zihniyetler bütünü olarak değerlendirir. "Uygurlık mekânlardır" diyen tarihçiye göre "uygarlıktan söz etmek, mekânlardan, topraklardan, engebelerden, bitki örtülerinden, hayvan türlerinden, hazır veya kazanılmış avantajlardan söz etmek olacaktır" (Braudel, 2001: s. 40). Uygurlıkları uzun süreli bir yaklaşımla ele alan Braudel bu eserinde de uygarlıklar ve coğrafya ilişkisini sorgulamaların merkezine yerleştirir. Tarihçiye göre coğrafyanın örneğin İslam âleminin görkeminde ve gerilemesinde etkisi bulunur (Braudel, 2001: s. 97). Braudel, başlangıcından günümüze kadar diğer uygarlıkları ele aldığı gibi İslam uygarlığı çerçevesinde İslam coğrafyasını sorgular. "20. yüzyılın karşısında İslam uygarlığı" başlığı altında İslam uygarlığının gerileme nedenini de pek çok soruyla ele alır (Braudel, 2001: s. 145).

Sorun-tarihin önemi sadece Annales'in ilk iki kuşak tarihçileri için değil, daha sonrakiler için de geçerlidir. Michel Vovelle, Georges Duby, Pierre Vilare, Pierre Goubert gibi tarihçiler de araştırma konularını irdelerken, sorun-odaklı bir yaklaşım içinde olmuşlardır. Üçüncü kuşaktan Emanuel Le Roy Ladurie, Annales'in bu temel paradigmasına göre çalışmalarını gerçekleştirmiştir. Ladurie, *Tarihçi ve Bilgisayar* adlı makalesinde sorun odaklı tarihin önemini anlatır:

"Bir zamanlar, bir Germen tarihi uzmanı elde bir bilgisayar II.Guillaume'nin 'çevresinin toplumsal dokusunu' incelemeye karar vermiş. Böylece Kaizer'in saray adamlarının biyografilerini toparlamış, bireysel özelliklerini, şecerelerini, coğrafi kökenlerini kodlamış. Sonra büyük bir cesaretle bunları, gerektiği gibi delinmiş kartlar şeklinde bir makineye vermiş. Söz konusu makinenin verdiği ferman Guillaume'un çevresinin çoğunlukla Elbe'nin doğusunda doğmuş soylulardan oluştuğunu bildiren yavan bir ferman olmuş. Bilgisayar aşikâr bir gerçeği yumurtlamış. Bu kısa öykü açık bir gerçeği dile getiriyor. Başka bilimlerde olduğu gibi tarih için de önemli olan, sorunun kendisidir, makine değil. Yöntemleri içerikleri ve kapsamları bakımından özgün yeni sorunlara el atmayı sağladığı ölçüde makinenin bir anlamı vardır"(Ladurie, 2007: s. 227).

Le Roy Ladurie, 1966 yılında yazdığı *Les Paysans de Languedoc (Languedoc Köylüleri)* çalışmasında 200 yıldan fazla süreyi temel alarak bir Fransız bölgesinde yer alan köylülerinin total tarihini yazmayı tasarladı. Çalışma karşılaştırmalı metoda uygun bir tarzda, nicel verilerden faydalanmış, ekonomik ve sosyal durumu siyasetten daha fazla önemsemmiştir. Nüfus, tarımsal verim ve üretkenlik arasındaki bağıntıyı Langdueoc köylüleri üzerinde araştıran yazar, bu eserinde nüfus, geçim, gelir, maaşlar, kiralar, karlar, kırsal ücretli işçilerin yoksullaştırılması, kutsalın yolu, Huguenot saldırısı ve rahiplerin bölgeleri, toprakların karlılığın sona ermesi, büyük tarım döngüsü gibi konuları inceler.⁷ Toplumsal değişimin altında yatan etkenleri anlamaya çalışan yazar için bu değişimde nüfus çok önemli bir yer kaplamaktadır. 15.yüzyıl sonundan başlayarak 18.yüzyıl başlarına kadar devam eden büyük bir tarımsal döngüyü odaklanan Le Roy Ladurie için bu dönemin temel örüntüsü büyümenin ardından gelen gerilemedir. Yayılma evresinde yaşanan bir nüfus patlamasından sonra yeni araziler açılmış, çiftlikler bölünmüş, fiyatların yükselmiştir. Ardından girişimcilerin ve karla yaşayanların zaferi gelmişti. 17.yüzyıldaysa,

7 Bkz. Emmanuel Le Roy Ladurie, *Les Paysans de Languedoc Tome I*, Ecole Pratique des Hautes Etudes, Paris, 1985.

tarımsal üretkenlik tavana vurdu ve bunun sonucunda, bütün belli başlı ekonomik ve toplumsal eğilimler tersine döndü (Burke, 2011: s. 164). Le Roy Ladurie'nin diğer bir çalışması olan *Romans Karnavalı*'nda Romans'ın hem diğer kentlerle, hem bu bölgenin zaman zaman yüzyıllar içinde karşılaştırılması ve de bölgenin toplumsal sınıflarının birbirleriyle ekonomik, sosyal, siyasal, zihinsel yönleriyle karşılaştırılması söz konusudur. Yazar kentin yalnız, ekonomik, toplumsal, siyasal yönünü değil, zihniyet, kültürel, dini yapısını da çözümlenmeye çalışmıştır. Sosyal hayatın, gündelik yaşamın durumunu yansıtmak amacıyla, yeri geldiğinde mikro tarih alanına da girmiştir. Bu bağlamda bölgenin yöneticilerinden (yargıç) biri ile sıradan halktan bir kişinin (asi lider) bölgedeki konumuna sıklıkla yer verir. Bir kez daha "büyük adam tarihçiliği"nden deyim yerindeyse "küçük insanları"nın tarihinin önemli bir örneği sergilenir. Ancak Emanuel Le Roy Ladurie, özellikle ilk defa engizisyon belgelerinden yararlanarak bir Fransız köyü olan *Montaillou*'yu⁸ incelemesi mikro tarih açısından önemli bir örnektir.

Küçük insanların, mekânların veya olayların tarihi dünyanın farklı ülkelerinde de gündemde olmuştur. Örneğin İtalyan tarihçi Carlo Ginzburg, *Peynir ve Kurtlar* eserinde mikro tarihin en önemli örneklerinden birini sergiler. Yazar, 16. yüzyılda yaşayan bir İtalyan kasabalı değirmencisinin (Menocchio) evrenini irdeler. Birey olarak Menocchio mikrokosmos iken, yaşadığı kasaba ise makrokosmosdur. Ginzburg, her ne kadar Menocchio üzerinden zihniyet, kültür tarihini merkez alsada bölgeye dayatılan kültüre de odaklanır. Böylece, değirmenciden yola çıkarak 16. yüzyılda bu bölgede "makbul" olan ve olmayan yaşam tarzlarını, düşünce yapılarını betimler. Ginzburg'un değirmencinin sahip olduğu heterodoks (genel kabul görülen Hristiyanlık yaşam tarzına zıt düşünce yapısı) dini düşüncenin kökeni anlayabilmek için sorun odaklı olmaktadır. Kaynakları daha çok arşiv malzemeleri olsa da yazarın zaman zaman seyahatnamelere, değirmencinin okuduğu kitaplara, az da olsa yazdığı mektuplara da başvurması *Annales*'in kaynak çeşitliliğine verdiği değeri hatırlatır.

Annales Ekolü'nde yer alan veya dolaylı olarak ekolün yaklaşımından etkilenen diğer pek çok tarihçinin de temel bir soru üzerine araştırma yaptıkları, böylece analiz ve senteze yöneldikleri görülmektedir. Bu yöndeki çalışmalarda genel olarak savunulan düşüncelerin veya olduğu gibi aktarılan kimi düşünsel kabullerin tarihsel verilerle desteklenip desteklenmediği sorun haline getirilir. Çocukluk fikri evrensel miydi, korkularımızın kaynağı nedir, sekülerizm gelişmesi ile dinsel yaşama bağlılık arasındaki ilişkinin niteliği nedir? gibi pek çok soru araştırmaların merkezinde yer almıştır. Üçüncü kuşak *Annales* tarihçilerinde zihniyetler tarihine yoğun ilgi gösterilir. Zaman zaman ekolün yanında gösterilen Phillip Aries (1914-1984), çocukluğun tarihi ve ölüme karşı tutumlar ile ilgilenmekteydi. Aries, 1960 yılında *L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime*(Eski Rejimde Aile Yaşamı ve Çocuk)⁹ eserinde çocukluk fikrinin kökenlerini ve aile yaşamını sorguladı. Aries'e göre ortaçağ ailesinin gerçekten duygusal bir işlevi yoktu ve doğrusu 17. yüzyıla kadar çocuk yetişkin toplumunda çok çabuk reddedilirdi.¹⁰ Robert Mandrou (1921-1984) ise tarihsel psikolojik çalışmalarla (örneğin, doktora tezi olan *Magistrats et sorciers en France au xviie siècle* eserinde) popüler kültür ve büyücülüğe odaklandı. Jacques Le Goff (1924-2014), Georges Duby (1919-1996) gibi tarihçiler de zihniyet tarihleri yönünde çalışmalarını sürdürüyorlardı. *La Naissance du Purgatoire XII-XII Siecle (Arafın Doğuşu 12-13. Yüzyıllar)* ile Le Goff, araf fikrinin doğuşunda "feodal Hristiyanlığın geçirdiği dönüşümün" etkili olduğunu, düşünsel ve toplumsal değişimler arasında bağlantılar olduğunu savunuyordu (Burke, 2010: s. 129). Michel Vovelle (1933-2018), doktora tezi olan *Piété Baroque et Déchristianisation En Provence Au XVIIIe Siècle (18. Yüzyılda Provence'ta Barok Dindarlığı ve Hristiyanlıktan Uzaklaşma)* ile 18. yüzyılda Hristiyanlıktan "arınma" sorunuyla ilgilenmeye başlamıştı. Binlerce vasiyetnamelerden yararlanan Vovelle, ölüm ve ölüm sonrası yaşamla ilgili değişen tutumlara odaklanmaktaydı. Louis Perouas'a göre Vovelle'in yöneldiği vasiyetnameler, ekonomik ve sosyal tarihi zenginleştirdikten sonra hem edebi hem de sayısal verileriyle din tarihine ışık tutan önemli bir kaynaktır (Perouas, 1973: s. 219). Bu çalışmaların çoğunda diğer disiplinlerin veri ve yöntemlerine de sıklıkla başvurulmaktaydı.

Tekrar vurgulanmaya değer ki sorun odaklılığa dayalı olarak analitik tarih anlayışı farklı disiplinlerin veri, analiz ve yöntemlerini de gerekli hale getirmektedir. Burke'nin de işaret ettiği üzere *Annales* her şeyden önce sorun odaklı analitik bir tarihi önemsemiş, siyasete odaklanan tarih yerine bütün insan faaliyetlerini tarihin konusu haline getirmiştir. Ancak bu iki amaca kavuşulması için de coğrafya, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, dilbilim, antropoloji gibi diğer disiplinlerle işbirliği yapmaya önem vermiştir (Burke, 2010: s. 24). Diğer yandan tarihsel

8 Emmanuel Le Roy Ladurie, *Montaillou, Village Occitan de 1294 à 1324*, Paris, 1975. Çalışmanın İngilizce basımı için Bkz. Emmanuel Le Roy Ladurie, *The Promised Land of Error and Cathars and Catholics in a French Village 1294-1324*, Newyork, 1978.

9 Phillip Aries'in *L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime* eseri 1963 yılında ABD'de *Centuries of Childhood* olarak çevrildi.

10 "L'Enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime" (1960), <http://philippearies.histoweb.net/spip.php?article28> (Erişim Tarihi: 15.01.2022)

araştırmada soruyu ve buna bağlı olarak analizi ön planda çıkartmak aynı zamanda farklı kaynaklara yönelmeyi de gerektiriyordu. Zira tarihçi için önemli olan problemin kendisiydi. Annales ile birlikte her şeyden önce çalışmanın zamansal ve mekânsal çerçevesini belirli zaman dilimi değil, sorunun kendisi belirledi. Tarihin alanının genişlemesi, tarih çalışmalarının da bağlı buldukları soru veya soruların adeta dayatmaları sonucunda tarihçinin birden fazla temaya yönelmesi, beraberinde farklı kaynakların da kullanılmasını zorunlu hale getirmekteydi (Dağ, 2020: s. 135).

Sonuç

Tarihçilik, araştırma konusunu Herodotos'tan beri hatırlanmaya değer ne olduğu sorusundan yola çıkarak belirlemiştir. Tarihin sorusu, insanoğlunun binlerce yıllık tarihindeki sonsuz olay yığından hangilerinin anlatılmaya değer görülerek sonraki kuşaklara aktarılacağı üzerine kurulmuştur. Jean Paul Sartre'a (1905-1980) atfedilen "Her Seçiş, Bir Vazgeçiş" sözünde yansıdığı gibi kuşkusuz tarihçiler için de her tercih bir vazgeçiş. Tarihçi için herhangi bir konu "anlatılmaya" değerli kabul edilip seçilirken, aynı zamanda pek çok konunun anlatılmasından veya problemin çözülmesinden de vazgeçilmiştir. Kabaca tarif edilecek olursa Herodotos için seçilen ve üzerinde araştırılması değer görülen problem "gerek Yunanlıların, gerekse barbarların meydana getirdikleri harikalar" iken, Roma'da ders veren, öğüt sunan belli bir ahlaki amaç gözetilen kişilerin, olayların anlatışı; Hıristiyan tarihyazımında ise daha çok İsa ve Kilise, din büyüklerin aktarımıdır. Aydınlanma döneminde tarihçiler tarafından önemli olan insanları hurafelerden, batıl inançlardan kurtarmada katkıda bulunacak konular seçilmesidir, özetle dinsel dogmaların yüceltilen anlatımı bu dönemin vazgeçilenidir. Nihayetinde 19. yüzyılda bilimsel tarihçiliğin kurucusu Ranke'de temel amaç gerçekliği en saf haliyle anlatmaktır. Ancak Ranke'de geri plana düşen konular, Aydınlanmacıların de ele aldığı sanat, kültür, halk tarihleridir. Ana problem büyük adamların yapıp etiklerinin en gerçek haliyle anlatımıdır. Sosyal, ekonomik, kültürel tarihçiliği olabildiğince dışlayan bu tutum pek çok itirazlarla karşılaşmıştır. Bu itirazların güçlü ve etkili bir örneğini de Fransız tarih hareketi Annales Ekolü sergilemiştir. Dünyanın pek çok ülkesindeki tarihçiliği önemli derecede etkileyen Annales Ekolü'nde temel problem, toplumların sosyal ve ekonomik tarihi, zihniyet, kültür, demografi konularından doğan sorunlar olmuştur. Adeta "her şeyin ve herkesin tarihine" dönüşen tarihçilik başta "büyük adamların" yarattığı olayların aktarımı veya "anlatı" mından, geniş toplumların "büyük problemleri"ne doğru yönünü çevirerek, sorun odaklı bir yaklaşımla bu problemleri "açıklamaya" çalışmıştır. Olaylar ve kişiler başrol yapılmaktansa, olay veya kişileri ortaya çıkaran toplumsal ve ekonomik koşullar öne geçirilmiştir. "Büyük adamlar" veya onların yarattığı olaylar, Febvre'ün *Rebalais* çalışmasında olduğu gibi toplumsal zihniyetin veya Marc Bloch'un *Feodal Toplum*, Fernand Braudel'in *Akdeniz Dünyası*'nda olduğu gibi toplumsal, ekonomik, kültürel, uygarlık yapılarının açıklanması için başrol olmaktan ziyade adeta bir oyuncu hükmündedir. Annales Ekolü'nde coğrafyanın veya iklimin toplumlara, devletlere, kültürlere etkisi, bir bütün olarak toplumun ekonomik ve sosyal yapısı ve değişimi, zihniyetlerin tarihi, toplumsal zihniyetin bireyi kutsaması gibi sorular odak haline gelir. Büyük adamların imparatorluklarının yerine, zaman zaman "küçük" sıradan insanların her zamanki gündelik hayatları, içinde buldukları sosyal yapı merkezileşir. Tarihçiliğin ele aldığı konuların bu derecede çeşitlenmesi farklı disiplinlerle kurulan işbirliğini güçlendirir. Kısacası Annales Ekolü'nde tarihçilik anlayışı, birey ve olay odaklı tarihçilikten daha geniş yığınları ilgilendiren konuların seçimine dayanarak problem odaklı haline gelir. Ekol ile birlikte sorgulayıcı, analize odaklanan tarihçilikte ele alınan kaynaklar da çeşitlenmiş ve adeta insan elinin değdiği her şey tarihin konusu haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

- Ayan, E. (2011). "Türk Tarihyazımının Evriminde Annales Kuramının Yorumu", *Tarih Okulu-The History School*, 11, 75-101.
- Braudel F.(2007). "Tarih ve Toplumsal Bilimler", (Der. Ali Boratav), *Tarih ve Tarihçi Annales Okulu İzinde*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Braudel F. (1979). *La Méditerranée et Le Monde Méditerranéen A L'Époque de Philippe II*, Tome I, II, Paris: Armand Colin.
- Braudel F. (1990). 2. *Felipe Döneminde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası I, II*, (çev. M. Ali Kılıçbay), İstanbul: Eren Yayıncılık.

- Braudel F. (1994). *Maddi Uygarlık Ekonomi ve Kapitalizm XV-XVIII. Yüzyıllar- Cilt 2: Mübadele Oyunları* ,(çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul: Gece Yayınları.
- Braudel F. (2001). *Uygarlıkların Grameri*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: İmge Kitabevi.
- Bresiaich E. (2012). *Tarihyazımı*, (çev. Hülya Kocaoluk), İstanbul: YKY Yayınları.
- Burke P. (2010). *Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu*, (çev. Mehmet Küçük), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Burke P. (2011). *Tarih ve Toplumsal Kuram*, (çev. Mete Tunçay), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Burke P. (1990). "The 'Annales' In Global Context", *International Review Of Social History*, 35/3, 421-432.
- Bloch M. (1952). *Apologie Pour L'histoire Ou Métier D'historien*, Paris: Librairie Armand Colin.
- Bloch M. (2007). *Feodal Toplum*, (çev. Melek Fırat), İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Bloch, M. (2013). *Tarihin Savunusu veya Tarihçilik Mesleği*, (çev. Ali Berktaş), İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Burrows, T. (2010). "Review of the book The Annales School: An Intellectual History", *Parergon*, 27/ 1, 195-197.
- Carlyle, T. (2013). *On Heroes, Hero-Worship, and the Heroic in History*, (edited by David R. Sorensen and Brent E. Kinse), New Haven and London: Yale University Press.
- Chirotd, D. (2014). "Marc Bloch'un Toplumsal ve Tarihsel Manzarası", (Ed. Theda Skochol), *Tarihsel Sosyoloji Bloch'tan Wallerstein'e Görüşler ve Yöntemler*, (çev. Ahmet Fethi), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Collingwood R.G. (1996). *Tarih Tasarımı*, (çev. Kurtuluş Dinçer), Ankara: Gündoğan Yayını.
- Çarkçı, A. (2021). "Siyasal Tarihçiliğe Bir Reddiye Hareketi Olarak Annales Okulu: Doğuşu, Gelişimi Ve Önemli Temsilcileri", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30 /2, 207-221.
- Dağ, M.(2020). *Annales Tarih Ekolü ve Türkiye'de Yerel Tarihyazımı (1939-2000)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Delice, D. (2011). "Annales Okulu ve Ricoeur'un "Anlatı" Bağlamında Annales Okulu Eleştirisi", *History Studies*, 7, 101-124.
- Dosse F. (2007). *Ufalanmış Tarih*, (çev. Işık Ergüden), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayını.
- Erdoğan, A. T. (2011), "Prof. İnalçık Tarihçiliği'nin Tahlil Denemesi", *Clepo Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Tarihi Araştırmaları 6. Ara Dönem Sempozyum Bildirileri*, Meta Basım, 1-27.
- Febvre L. (1912). *Philippe II et La Franche-Comté. Étude D'histoire Politique, Religieuse et Sociale*, Paris: Champion.
- Febvre L. (1949). *La Terre et L'Évolution Humaine*, Paris: Éditions Albin Michel.
- Febvre L. (2007). "Başka Bir Tarihe Doğru," (Der. Ali Boratav), *Tarih ve Tarihçi Annales Okulu İzinde*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Febvre L. (1949). "Vers une Autre Histoire", *Revue de Métaphysique et de Morale*, 3/4, 225-247.
- Gibbon E. (1987). *Roma İmparatorluğun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi (C.1.2.3)*, (çev. Asım Baltacıgil), İstanbul: BFS Yayınları.
- Gilderhus M. T. (2011). *Tarih ve Tarihçiler (Tarih Yazıcılığına Giriş)* ,(çev. Emine Sonnur Özcan), Ankara: Birleşik Yayın.
- Ginzburg C. (2016). *Peynir ve Kurtlar, Bir 16. Yüzyıl Değirmencisinin Evreni*, (çev. Ayşen Gür), İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Gökberk, M. (2012). *Hegel'in Devlet Felsefesi*, Felsefe Arkivi, 1, 99-129,
- Halkın L.E. (2014). *Tarih Tenkidinin Unsurları*, (çev. Bahaeddin Yediyıldız), Ankara: Türk Tarih Kurumu,
- Herodotos (2006). *Tarih*, (çev. Müntekim Ökmen), İstanbul: Türkiye İş Bakanları Yayınları.
- Hume D. (1803). *The History of England from the Invasion of Julius Caesar to the Revolution in 1688 Volume II*, London: Printed For J. Wallis by T. Bensley.
- Hobsbawm E. J. (2007). "Toplumsal Tarihten Toplumun Tarihine", (Der. Ali Boratav), *Tarih ve Tarihçi Annales Okulu İzinde*, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Iggers G, G. (2007). *Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı (Bilimsel Nesnelikten Post Modernizme)*, (çev. Gül Çağalı Güven), , İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayını.

- İnalcık H. (2008a). "Modern Türk Tarihçiliği Üzerine Notlar", (Ed. Halil İnalcık), *Doğu Batı Makaleler II*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- İnalcık H. (2008b). "Fransız Annales Okulu ve Türk Tarihçiliği", (Ed. Halil İnalcık), *Doğu Batı Makaleler II*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Kurşun Z., Kanlıdere A., ve diğerleri (2011). *Tarih Metodu*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Ladurie E. L. R. (2007). "Tarihçi ve Bilgisayar", (Der. Ali Boratav), *Tarih ve Tarihçi Annales Okulu İzinde*, İstanbul: Kırmızı Yayınları
- Ladurie, E.L.R. (1985). *Les Paysans de Languedoc Tome I*, Paris: Ecole Pratique des Hautes Etudes.
- Matarasso M. (1962). "Review: Bloch, Marc. Lesrois. Thaumaturges. Etude Sur Le Caractere Sur Naturel Attribue A La Puissance Royale Particulirement En France et En Angleterre", *Revue Française De Sociologie*, 3/4, 446-448.
- Munslow, A. (2000). *Tarihin Yapısökümü*, (çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2011). *Tarih Yazıcılık Üzerine*, Ankara: Cedit Neşriyat.
- Özbaran, S.(1990) "Tarih Nedir?", *Tarih Metodolojisi ve Türk Tarihinin Meseleleri Kollokyumu*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları.
- Perouas, Louis. (1973). "Vovelle (Michel) Piété baroque et déchristianisation en Provence au XVIIIe siècle", *Archives de sciences sociales des religions*, 36, 219-220.
- Schevill F. (1952). "Ranke: Rise, Decline, and Persistence of a Reputation", *The Journal of Modern History*, 24/ 3, 219-234.
- Sönmez, E. (2008). *Annales Ekolü'nün Türkiye'deki Tarihyazımına Etkisi: Başlangıçtan 1980'e*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Sönmez E. (2010). *Annales Okulu ve Türkiye'de Tarih Yazımı*, İstanbul: Tan Kitabevi Yayınevi.
- Sönmez E. (2013). "Annales Okulu ve Türkiye'de Sosyal Tarihçilik", (Ed. Vahdettin Engin ve Ahmet Şimşek), *Türkiye'de Tarihyazımı*, İstanbul: Yeditepe.
- Tournier, F.(1981): "Guy Massicotte. L'histoire problême. La méthode de Lucien Febvre.", *Erudit*, 8/2, 360-362.
- Villaseñor Tortolero, A. (2017). "The Annales School and The Environmental History of Latin America", *Historia Caribe*, XII/30, 301-340.
- Yapıcı, M.İ.(2015). "Annales Okulu'nun Siyasi Tarih Disiplinine Etkileri: Türkiye Örneği", *Alternatif Politika*, 7/1, 87-117.
- Yeğen, C. (2016). "Annales Okulu, Marc Bloch Ve "Tarih Savunusu: Veya Tarihçilik Mesleği" Yapıtı Üzerinden Bloch'un Tarih Anlayışı", *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)*, 1/1, 25-39.

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).